

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta/
Kunta- ja terveysjaosto

Viite: Asiantuntijakutsu 8.10.2014 eduskunnan valtiovarainvaliokunta/ kunta- ja terveysjaosto

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioiksi vuodelle 2015, erityisesti vanhustalouden toimeenpano ja omaishoidon tilanne

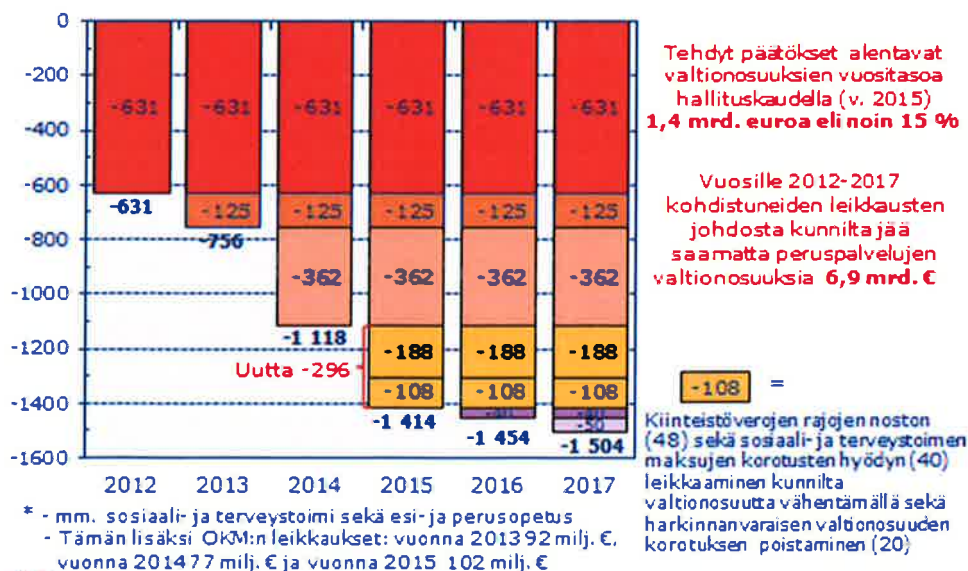
Valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaosto on kutsunut Kuntaliiton asiantuntijan kuultavaksi liittyen hallituksen esitykseen HE131/2014 vp erityisesti liittyen vanhustalouden toteutumiseen (toimeenpanon onnistuminen, vanhustalouden seurannan tilanne ja tulokset, sekä liikunnan ja kuntoutuksen näkyminen seurantatuloksissa, rahoituksen riittävyys) ja omaishoidon tilanne.

Kuntaliitosta ei ole nimetty edustajaa tilaisuuteen. Kuntaliitto lähettää kirjallisen vastauksen. Seuraavaan kirjalliseen vastaukseen on koottu tietoa rahoituksen riittävydestä, omaishoidon tuesta sekä lyhyesti vanhustalouden toimeenpanon seurannasta.

Rahoituksen riittävyys

Kuntatalouden tilannetta ovat painaneet viime vuosina erityisesti merkittävät valtionosuusleikkaukset. Hallitus on sopeuttanut valtion taloutta leikkaamalla kuntien peruspalvelujen valtionosuutta yhteensä 1,4 miljardilla eurolla vuoden 2015 tasossa. Yhdessä opetus- ja kulttuuritoimen leikkausten kanssa kuntien valtionosuusleikkaukset nousevat jo yli 1,5 miljardin euron. Sen kompensoimiseksi kuntien tulisi korottaa kunnallisveroa keskimäärin 1,6 prosenttiyksikköä. Laskennallinen korotustarve vaihtelee 0,7- 2,7 prosenttiyksikön välillä.

Vuosien 2012-2017 leikkaukset kuntien peruspalvelujen* valtionosuuteen, milj. €

Tästä vuodelle 2015 ajoittuvaa leikkausta on budjettiesityksen mukaan 296 milj. euroa, kun peruspalvelujen aiemmin päätettyyn valtionosuusleikkaukseen otetaan mukaan myös kiinteistöverojen rajojen noston ja sosiaali- ja terveystoimen asiakasmaksujen hyödyn leikkaaminen kunnilta sekä harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen poistaminen. Peruspalvelujen valtionosuusprosentti alenee noin 25,4 prosenttiin. Ilman vuosille 2012–2017 ajoittuvia valtionosuusleikkauksia kuntatalous olisi nyt kokonaisuudessa tasapainossa.

<i>Valtionosuusprosentti vuonna 2010</i>	<i>34,08</i>
<i>Valtionosuusprosentti vuonna 2011</i>	<i>34,11</i>
<i>Valtionosuusprosentti vuonna 2012</i>	<i>31,42</i>
<i>Valtionosuusprosentti vuonna 2013</i>	<i>30,96</i>
<i>Valtionosuusprosentti vuonna 2014</i>	<i>29,57</i>

	milj.€	pros.yks.
1. Valtionosuusjärjestelmän uudistaminen	741	-2,88
2. Valtionosuusleikkaukset	188	-0,73
3. Ammattikorkeakoulujen rahoituksen siirto valtiolle	164	-0,64
4. Sote-asiakasmaksujen korotuksen tuloutus valtiolle	40	-0,16
5. Harkinnanvaraisen korotuksen lopetus	20	-0,08
6. Turvakotitoiminnan siirto valtion vastuulle	4	-0,02
		-4,51
7. Jäteveron tuoton siirto vos-prosenttiin	70	+0,27
8. Vanhuspalvelulain veloitteet	27,5	+0,05
9. Lastensuojelulaki ja muu sos- ja terv.huolto	19,4	+0,04
		+0,36

Valtionosuusprosentti vuonna 2015

25,42

Vaikka vanhuspalvelulakiin varatut resurssit olivat mittavat ja 54,3 % valtionosuusprosentilla kompensoitu, kunnille vanhuspalvelulaista aiheutuu noin 70 miljoonan euron omarahoi-tusosuus lain ollessa kokonaisuudessaan voimassa vuonna 2015. Kuntien taloustilanteen ollessa heikko tämäkin summa aiheuttaa paineita kunnallisverojen korotuksiin sekä lisävelkaantumiseen.

Kuntaliitto haluaa korostaa, että vanhuspalvelulain myötä kunnat ovat nopeuttaneet toimiaan laitoshoidon vähentämiseksi. Tämän katsotaan olevan useimmiten asiakaslähtöinen toimintatapa. Kuntaliitto katsoo, että voimassaolevan vanhuspalvelulain säännökset pitkäaikaisen hoidon ja huolenpidon toteuttamisesta ovat riittävät.

Omaishoidon tuki

Omaishoidon tuki on omaishoidon tuesta annetun lain (937/2005) mukaan kokonaisuus, joka sisältää hoitopalkkion omaishoitajalle, tarvittavat palvelut sekä omaishoitajan vapaan. Sitovaa hoitotyötä tekevällä omaishoitajalla on oikeus kolmeen vapaavuorokauteen kuukaudessa. Kunnan on huolehdittava omaishoidettavan palvelujen järjestämisestä omaishoitajan vapaiden aikana. Omaishoidon tuki on lakisääteinen, määrärahasidonnainen palvelu.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Kuntaliiton 2013 julkaisemassa laatusuosituksessa hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi on vuoteen 2017 valtakunnalliset tavoitteet 75 vuotta täyttäneiden hoiva- ja hoitopalvelujen peittävyydelle. Tavoitteena on lisätä omaishoidon tuen, säännöllisen kotihoidon ja tehostetun palveluasumisen peittävyyttä ja vähentää pitkäaikaisen laitoshoidon peittävyyttä. Vanhuspalvelulaissa pitkäaikainen laitoshoido on viimesijainen tukimuoto.

Edellä mainitut 75 vuotta täyttäneiden palvelujen kustannukset ovat noin 3,8 mrd. euroa vuodessa. Palvelurakennetta uudistamalla voidaan hidastaa kustannusten kasvua. Hoiva- ja hoitopalvelujen kustannukset joka tapauksessa kasvavat väestön ikääntyessä.

Laatusuosituksessa tavoitteena on, että 75 vuotta täyttäneistä 6-7 % saa omaishoidon tukea vuonna 2017. Kunnat asettavat paikallisesti tavoitteet palvelurakenteelle ottaen huomioon kuntalaisten tarpeet, sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuuden sekä käytössä olevat voimavarat.

Kunnan kanssa sopimuksen tehneiden omaishoitajien määrä on kasvanut 1990-luvulta lähtien vuosittain noin 1000 – 1900 hoitajalla. Vuonna 2013 omaishoidettavia oli 42 300. Omaishoidon tukea sai 4,6 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä 2013.

Omaishoidon tuen hoitopalkkioista 2013 ei ole vielä tilastoja. Vuonna 2012 hoitopalkkiot olivat 173 miljoonaa euroa + sotu-maksut 35 miljoonaa euroa.

Omaishoidon tukena annettavien palvelujen kustannuksia ei tilastoida valtakunnallisesti. Kansallisessa omaishoidon kehittämissuunnitelmassa on arvioitu, että omaishoidon kokonaiskustannukset (hoitopalkkiot ja palvelut) ovat nykyisin noin 450 miljoonaa euroa vuodessa.

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä luovutti maaliskuussa 2014 Kansallisen omaishoidon kehittämissuunnitelman (STM raportteja ja muistioita 2014:2). Kehittämissuunnitelma sisältää 35 toimenpidettä ohjelmassa asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi vuoteen 2020. Kansallisen ohjelman toteuttamisen kustannukset ovat 468 miljoonaa euroa 2020.

Kansallisessa ohjelmassa esitetään muun muassa, että laki omaishoidon tuesta kumotaan ja säädetään laki sopimusomaishoidosta. Uudessa laissa sopimusomaishoidosta säädettäisiin hoitopalkkion myöntämisen kriteerit, palkkioluokkien määrä ja hoitopalkkion suuruus kussakin palkkioluokassa. Kriteerit täyttävillä olisi subjektiivinen oikeus omaishoidon tuen hoitopalkkioon ja vapaapäiviin.

Kansallisessa omaishoidon kehittämissuunnitelmassa työryhmä esitti sopimusomaishoidon järjestämisestä ja rahoituksesta kaksi vaihtoehtoista mallia; vahvennettu kuntamalli ja Kelan järjestämis- ja rahoitusmalli. Kuntaliitto jätti yhdessä kuntien edustajien kanssa työryhmän raporttiin täydentävän lausuman:

Sopimusomaishoidon vaihtoehtoisista järjestämis- ja rahoitusmalleista on jatkovalmisteluun valittava Kelan rahoitusmalli, jossa Kela vastaa sopimusomaishoidon hoitopalkkioista ja ne rahoitetaan valtion varoista. Malli parantaa sopimusomaishoidon järjestämismahdollisuuksia ja lisää sopimusomaishoitajien ja hoidettavien yhdenvertaisuutta koko maassa.

Vahvennettu kuntamalli tarkoittaisi subjektiivista oikeutta hoitopalkkioihin ja vapaapäiviin, ja loisi siten sopimusomaishoitoon vahvemmat oikeudet muihin lakisääteisiin, määrärahasidonnaisiin palveluihin nähden. Kuntien lakisääteisiä tehtäviä ja velvoitteita ei voida enää lisätä eikä laajentaa.

Kela-mallissa sopimusomaishoitajan oikeus lakisääteiseen vapaaseen syntyisi Kelan hoitopalkkiota koskevan päätöksen myötä. Kunta kuitenkin vastaisi vapaanaikaisten palvelujen järjestämisestä hoidettavalle. Tämän vuoksi valtion tulee korvata vapaanaikaisten palvelujen kustannukset kunnille täysimääräisesti.

Jatkovalmistelussa on syytä arvioida myös sopimusomaishoidon hoitopalkkioiden ja Kelan hoitotukien yhteensovittamista. Yhteensovittamisessa on otettava huomioon myös ne vanhukset, vammaiset ja sairaat henkilöt, joilla ei ole omaisia tai läheisiä auttamassa ja jotka ovat kokonaan riippuvaisia ulkopuolisista palveluista.

Vanhuspalvelulain toimeenpanon seuranta

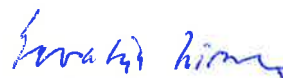
Vanhuspalvelulaki tuli voimaan 1.7.2013. Lakia sovelletaan asteittain siten, että laki on kokonaisuudessaan voimassa vuoden 2015 alusta. THL toteuttaa vanhuspalvelulain toimeenpanon seurannan, joten Kuntaliitto ei ole tehnyt erikseen vanhuspalvelulakiin liittyvää seurantaa.

THL toteuttaa vanhuspalvelujen ja vanhuspalvelulain toimeenpanon seurannan ennen ja jälkeen lain voimaantulon. Ensimmäinen kysely kunnille ja toimintayksiköille on toteutettu keväällä 2013. Tuloksista on THL raportti 13/2014. Uusintakyselyn THL on toteuttanut syyskuussa 2014.

SUOMEN KUNTALIITTO

Tero Tyni
erityisasiantuntija

Eevaliisa Virnes
erityisasiantuntija